

Handläggare
Kommunstyrelseförvaltningen
Anna Gronow
Landskapsarkitekt
Telefon: 08-57829901
E-post: anna.gronow@tyreso.se

Handlingstyp
Tjänsteskrivelse
Datum
2024-09-23

Sida
1 (7)
Diarienummer
KSM/2021:711

Mottagare
Samhällsbyggnads- och hållbarhetsnämnden

Nytt inriktningsbeslut för åtgärder för en naturlig vattenregim och fria vandringsvägar i Wättingeströmmen

Kommunstyrelseförvaltningens förslag till samhällsbyggnads- och hållbarhetsnämnden för beslut i kommunstyrelsen

1. Kommundirektören ges i uppdrag att ta bort befintliga dammkonstruktioner i Nyfors och ersätta dessa med en ny tröskel i betong vid Kvarndammen samt att reparera den befintliga stödmuren. Gestaltungsåtgärder inom området genomförs i begränsad omfattning. Beslutet ersätter tidigare inriktningsbeslut i kommunstyrelsen 2020-10-06 §154

Kommunstyrelseförvaltningen

Cynthia Runefjärd
Kommundirektör

Åsa Bergström
Chef samhällsbyggnadskontoret

Sammanfattning

Tyresåns vattenvårdsförbund har genom utredningen ”Fritt fram i Tyresån” utrett förutsättningarna för en naturligare vattenregim och för att återställa de ursprungliga förutsättningarna för fiskvandring i nedre Tyresån. Målsättningen var att utreda vilka åtgärder som krävs för att vattenförekomsten ska nå miljökvalitetsnormen God ekologisk status till 2021. Utredningen färdigställdes 2017 och vattenförekomsten har därefter fått en tidsfrist till 2027 för de kvalitetsfaktorer som en återställning av Wättingeströmmen har inverkan på.

Kommunstyrelsen beslutade 2020-10-06 §154 att ge kommundirektören i uppdrag att ta bort dammkonstruktionerna vid Nyfors och ersätta dessa med en naturliknande stentröskel så att en naturlig vattenregim och fria vandringsvägar för vattenlevande organismer skapas i Wättingeströmmen. I samband med åtgärderna tas ett gestaltungsförslag fram i syfte att göra vattenmiljön och kulturmiljön vid Wättingeströmmen mera tillgänglig för tyresöborna.

Efter vidare utredning föreslår kommunstyrelseförvaltningen att ett nytt inriktningsbeslut tas som ersätter beslutet från 2020. Istället för att ersätta de befintliga dammkonstruktionerna med naturlika trösklar rivs de befintliga dammkonstruktionerna och en ny tröskel i betong anläggs i Kvarndammens läge. Betong i befintlig stödmur vid Kvarndammen repareras. Gestaltungsåtgärder görs i begränsad omfattning.

Fördelen med detta förslag jämfört med att ersätta med naturlika trösklar i enlighet med beslut från 2020 är att kostnaden blir lägre, arbetsmiljörisk under byggtid bedöms bli lägre och det blir enklare att fördela vatten mellan fåror samt med högre precision styra vattennivån i Tyresö-Flaten. En tröskel i betong bedöms bibehålla funktionen över tid bättre än naturlika trösklar där risk finns att stenar flyttar på sig. Arbetet under byggtiden bedöms inte heller kräva tillfälliga konstruktioner för att torrlägga området där trösklar ska anläggas eftersom befintliga konstruktioner kan nyttjas för detta ändamål.

Om åtgärd inte genomförs blir dammarna kvar och Tyresö kommuns ansvar och kostnader för drift och underhåll av dessa kommer att fortsätta. En fortsatt reglering av Tyresö-Flaten riskerar att avsevärt försvåra möjligheten att följa miljökvalitetsnormerna i Tyresån.

Upparbetade medel hittills från och med år 2020 omfattar 2 300 000 kronor och kvarstående kostnader till färdig ansökan hos mark- och miljödomstolen bedöms ligga på 500 000 kronor. Kostnaden för allt förstudiearbete belastar verksamhetsområde 10 samhällsbyggnad åren 2020–2025.

Budget för systemhandlingsprojektering samt kommande genomförande kommer äskas i senare separata ärenden när arbetet med tillståndsansökan är färdigställt. För åtgärderna kopplat till borttagande av dammkonstruktioner kan bidrag för Lokala vattenvårdsprojekt (LOVA) sökas från Länsstyrelsen i Stockholms län. Om bidrag beviljas kan ersättning för fås för upp till 80 procent av kostnaderna.

Beskrivning av ärendet

Bakgrund

Tyresåns vattenvårdsförbund har genom utredningen ”Fritt fram i Tyresån” utrett förutsättningarna för en naturligare vattenregim och för att återställa de ursprungliga förutsättningarna för fiskvandring i nedre Tyresån med målsättningen att utreda vilka åtgärder som krävs för att vattenförekomsten ska nå miljökvalitetsnormen God ekologisk status till 2021. Utredningen färdigställdes 2017 och vattenförekomsten har därefter fått en tidsfrist till 2033 för God ekologisk status och till 2027 för de kvalitetsfaktorer som en återställning av Wättingeströmmen har inverkan på. Kvalitetsfaktorer är parametrar som vägs samman vid bedömning av ekologisk status.

Kommunledningsutskottet i Tyresö kommun har 2018-02-22 (Dnr 2018/KS 0065 90) beslutat om följande ordförandeuppdrag:

Kommundirektören ges i uppdrag att inleda en process i syfte att köpa in Uddby kraft AB, att inleda en process för att återställa Follbrinksströmmen i enlighet med programmet Fritt fram i Tyresån samt att utreda hur dammarna i Nyfors kan anpassas för att uppnå målen i programmet Fritt fram i Tyresån.

Tyresåns vattenvårdsförbund har 2018-04-03 fattat ett inriktningsbeslut om fria vandringsvägar i Tyresåns utlopp. Förbundets stämma beslutade då bland annat att Tyresö kommun snarast bör avsluta vattenverksamheten i Nyfors och ansöka om tillstånd att återställa Tyresö-Flatens utlopp. Utloppet bör återställas med utgångspunkt i utredningen ”Fritt fram i Tyresån” och ske i samråd med Tyresåns vattenvårdsförbund. Inriktningsbeslutet finns att läsa i sin helhet i Bilaga 1 – Inriktningsbeslut om fria vandringsvägar i Tyresåns utlopp.

Kommunstyrelsen beslutade 2020-10-06 §154 att:

1. Kommundirektören ges i uppdrag att i enlighet med alternativ 1 ta bort dammkonstruktionerna vid Nyfors och ersätta dessa med en naturliknande stentröskel så att en naturlig vattenregim och fria vandringsvägar för vattenlevande organismer skapas i Wättingeströmmen. I samband med åtgärderna tas ett gestaltningsförslag fram och de besöksanläggningar som

finns i området ses över i syfte att göra vattenmiljön och kulturmiljön vid Wättingeströmmen mera tillgänglig för tyresöborna.

2. Genomförandet av uppdraget finansieras inom ramen för verksamhetsområde 10 Samhällsbyggnad för åren 2020-2025 med totalt två miljoner kronor, samt inom kommunstyrelsens samlingsanslag för gata/park för åren 2021-2024 med totalt 700 000 kronor.

Samråd

Samråd inför tillståndsansökan för vattenverksamhet genomfördes 2021 och Länsstyrelsen i Stockholms län beslutade enligt 6 kap. 26 § miljöbalken att den planerade verksamheten avseende utrivning av dammar samt anläggande av naturliknande trösklar och fiskvandringssvåg på fastigheten Rundmar 1:2 i Tyresö kommun inte kan antas medföra en betydande miljöpåverkan. Detta medför att en liten miljökonsekvensbeskrivning ska tas fram för tillståndsansökan för vattenverksamhet.

Utredningar inför tillståndsansökan

I arbetet med tillståndsansökan har mer detaljerade utredningar av platsens kulturhistoriska värden samt mer detaljerade förslag av de nya sjötrösklarnas utformning gjorts. Eftersom platsen är ett fornlämningsområde är det viktigt att förankra olika förslag på sjötrösklar samt åtgärder för fiskvandring med Länsstyrelsen i Stockholms län och experter på kulturmiljö. Efter att tillstånd för vattenverksamhet har erhållits behöver även tillstånd till ingrepp i fornlämnning sökas innan åtgärder kan påbörjas. De olika förslagen på tröskelutformning har olika påverkan på vattenflöden och vattennivåer varför nya modelleringar utförts kontinuerligt. Med hjälp av modelleringarna har även förslagens inverkan på kraftproduktionen nedströms beaktats. Byggtekniska frågor har utretts för att hitta möjliga kostnadseffektiva lösningar för en framtida entreprenad, utan att påverka fornlämningsområdet. De olika förslagens påverkan på övrig naturmiljö samt påverkan på riksintresset för friluftsliv har utretts. Vidare är det oklart om kommunen har rådighet över vattenområdet och en fastighetsbestämning behöver ännu göras av Lantmäteriet innan ansökan om vattenverksamhet kan skickas till Mark- och miljödomstolen.

Omprövning av enligt nationella planen

Dom för omprövning enligt den nationella planen av Uddby kraftverk meddelades i mark- och miljödomstolen 2023, mål M 681-22. Mark- och miljödomstolen meddelade fortsatt tillstånd med några ändringar och tillägg till tidigare villkor och bestämmelser i domen från 1990, mål VA 69/87 DVA 59. Bland annat ska passagelösning för ål anläggas och perioden för minsta vattenföring i Follbrinksströmmen förskjuts. Mark- och miljööverdomstolen

har gett provningstillstånd för Länsstyrelsen i Stockholms län gällande minimivattenföringen i Follbrinksströmmen. I övrigt har inget provningstillstånd getts på de överklagningar som gjorts.

Nytt inriktningsbeslut

I kommunstyrelsens beslut från 2020-10-06 anges att de befintliga dammkonstruktionerna vid Nyfors ska tas bort och ersättas med naturliknande stentrösklar. Dammkonstruktionerna i Nyfors är belägna på en plats som är svår att nå med maskiner under byggtiden. Tillfartsvägen till området har stark lutning, bron i Nyfors skulle sannolikt behöva breddas och förstärkas för att klara belastningen och det skulle vara svårt att skydda de höga kulturhistoriska värdena som finns på platsen. Detta gör att arbeten vid Krondammen troligen kommer att behöva utföras med hjälp av kran på höjden i nära anslutning till parkeringen. Arbeten vid Kvarndammen kommer istället att behöva utföras med hjälp av ponton som transporterar material till och från området till båtramp vid pumpstation Nyfors. För att minska antalet transporter och för att minimera moment som medför arbetsmiljörisk under byggtiden föreslår kommunstyrelseförvaltningen att Kvarndammen delvis tas bort och att en ny tröskel i betong anläggs vid Kvarndammen. Krondammen och anslutningsdammen tas bort i sin helhet utan att ersättas med nya naturlika sjötrösklar.

Fördelen med detta förslag jämfört med att ersätta med naturlika trösklar i enlighet med beslut från 2020 är att kostnaden blir lägre, arbetsmiljörisk under byggtid bedöms bli lägre och det blir enklare att fördela vatten mellan fåror samt med högre precision styra vattennivån i Tyresö-Flaten. En tröskel i betong bedöms bibehålla funktionen över tid bättre än naturlika trösklar där risk finns att stenar flyttar på sig. Arbetet under byggtiden bedöms inte heller kräva tillfälliga konstruktioner för att torrlägga området där trösklar ska anläggas eftersom befintliga konstruktioner kan nyttjas för detta ändamål. Både naturlika trösklar och en tröskel i betong kan utformas på ett sådant sätt att passerbarhet för vattenlevande organismer och en naturlig vattenregim möjliggörs.

Oavsett om naturlika trösklar eller tröskel i betong anläggs är det troligt att vattenverksamheten inte kommer kunna avslutas och ett visst underhållsansvar kvarstår. För att med säkerhet avsluta vattenverksamheten på platsen behöver dämmande konstruktioner tas bort utan att ersättas med nya trösklar. Att ta bort dämmande konstruktioner utan att ersätta med nya trösklar medför att vattennivån i Tyresö-Flaten blir lägre varför detta alternativ avskrivits redan under utredningen Fritt fram i Tyresån.

I kommunstyrelsens beslut från 2020-10-06 §154 anges att i samband med åtgärderna tas ett gestaltningsförslag fram och de besöksanläggningar som finns i området ses över i syfte att göra vattenmiljön och kulturmiljön vid Wättingeströmmen mera tillgänglig för tyresöborna. Ett gestaltningsförslag för tillgänglighetanpassning av den fysiska miljön samt synliggörande av kulturmiljön har tagits fram. I förslaget föreslås skyltning med information om fornlämningarna samt nya bänkar och upprustning av befintliga broar. En ny placering för kanotupptagningsplats har identifierats, eftersom området är klassat som riksintresse för friluftsliv och den nuvarande kanotupptagningsplatsen behöver rivas i och med åtgärderna för nya sjötrösklar. Inför systemhandlingsprojektering föreslår kommunstyrelseförvaltningen att gestaltningsförslaget ses över och begränsas i sin omfattning.

Om åtgärd inte genomförs blir dammarna kvar och Tyresö kommuns ansvar och kostnader för driften och underhåll av dessa kommer att fortsätta. En fortsatt reglering av Tyresö-Flaten riskerar att avsevärt försvåra möjligheten att följa miljö kvalitetsnormerna i Tyresån. Dammkonstruktionerna är gamla och samhällsbyggnadskontoret bedömer att betydande renoveringsbehov föreligger. Därtill ska också tilläggas att kommunens kostnader för framtida drift och underhåll kvarstår likväl som ansvaret för dammsäkerheten, översvämningar och miljöskador som eventuellt kan orsakas av dammarna.

Ekonomiska konsekvenser

Ny tröskel i betong bedöms kunna utföras till lägre kostnad än att anlägga nya naturliknande trösklar varpå det nya inriktningsbeslutet uppskattas vara en mer kostnadseffektiv lösning.

Upparbetade medel hittills från och med år 2020 omfattar 2 300 000 kronor och kvarstående kostnader till färdig ansökan hos mark- och miljödomstolen bedöms ligga på 500 000 kronor. Kostnaden för förstudiearbetet belastar verksamhetsområde 10 samhällsbyggnad åren 2020–2025.

Budget för systemhandlingsprojektering samt kommande genomförande kommer äskas i senare separata tillfällen när arbetet med tillståndsansökan är färdigställt. För åtgärderna kopplat till borttagande av dammkonstruktioner kan bidrag för Lokala vattenvårdsprojekt (LOVA) sökas från Länsstyrelsen i Stockholms län. Om bidrag beviljas kan ersättning fås för upp till 80 procent av kostnaderna.

Prövning av barnets bästa

Borttagande av dammarna vid Nyfors och återställningsåtgärder i Wättingeströmmen bedöms vara en åtgärd för barnets bästa då åtgärderna förväntas ge en friskare vattenmiljö i Tyresån och därmed också ökade möjligheter till rekreation.

Handlingar som ingår i beslutet

Bilaga 1 – Inriktningsbeslut om fria vandringsvägar i Tyresåns utlopp – Tyresåns vattenvårdsförbund

Bilaga 2 – Beslut i kommunstyrelsen 2020-10-06 §154

Beslutet skickas till

Kommunstyrelsen